

Eörsi István

MI BÚJT ELŐ A KRIPTÁBÓL?

Történt egy s más nyáron a balatonboglári temetőkápolnában. Hogy micsoda? Ez-az. Galádságok minden mennyiségben és minőségben. Szabó László tanúsítja.

De mit tanúsít Szabó László? Mindenekelőtt a színgazságot: azt, hogy senki sem látott tömeges szexpartikat a fent említett szent helyen. De ezt olyan sokszor tanúsítja, hogy az olvasóban végül megérlelődik a bizonyosság: volt ott tömegszex, de volt ám, csak hogy a harminckét fiú és lány, aki ráadásul rejtelmes célból félóránként csereberélte helyét a kripta kőpadlóján, olyan diszkrét, hogy a paráznaságról semmi sem szivárgott ki.

Ez az „újságírói” módszer lengi be a *Happening a kriptában* című cikket. Ha valamire nincs bizonyíték, akkor sugall. A cikk szerzője nyilván tudja, hogy ilyen méretű kicsapongást nem lehetne titokban tartani; tehát — pofonegyszerű módszerrel — a kicsapongás nemlétét rejtélynek tünteti fel, a rejtély pedig gyanús — a gyanúból aztán bárki könnyedén következtethet a bűnre.

Ugyanezt a sugalló eljárást alkalmazza a kriptában tartott amatőr színházi előadások politikai minősítésére is. Politikailag ezek az előadások — szörnyű még kimondani is! — szimbolikusak. A szimbólum jellegét a cikkíró ármányosan érzékelteti: meg nem nevezett ifjú nézők zűrzavaros összevisszaságban felsorolnak néhány önkényesen kiragadott és értelmezett motívumot. Ezekből aztán valami körülhatárolatlan ideológiai orvtámadás képe sejlik elő, főként mert itt — én is ismétlem, nem csak Szabó — minden szimbolikus, ugye. Ezzel az eljárással a világirodalom bármely művét nyakon lehetne lötyyinteni gyanúval.

Előbukkan persze — ismét egy ifjú néző szájába adva — a pornográfia vádja is. Ezt a passzust idéznem kell, mert valóságos gyöngyszem: „Lehattünk negyvenen. A *King-Kong* ment. A Halász Péter volt a nagy majom nemi szerve, és ott aztán minden volt...” Először is: mi az a „minden”? A „nemi szerv” szó után legalábbis tömeges bacchanáliára kell gondolni, szodomitásággal és különféle nemi aberrációkkal megterhelve. A cikkíró azonban jól tudja, hogy ilyesmit nem állíthat — ezért alkalmazza a „minden” szót, amely semmit sem jelent, de mindent

jelenthet. Másodszor is: a „nemi szerv” szóval akarja bizonyítani a művészet „emberzüllesztő” jellegét. Ez a szó azonban alkalmatlan erre. A színművészet — valamennyi nép mimetikus hagyománya — ősidők óta bőségesen alkalmazott fallikus szimbólumokat. Az avantgárd, amikor visszanyúl ezekhez a közismert hagyományokhoz, olyan folyamatosságot igyekszik helyreállítani, változó sikerrel, amelyet a különféle egyházak szellemi diktatúrája szakított meg. Ha a test és a szellem két külön világ, ha a test eleve a bűn tanyája, és ha ezen az alapon álszent-prüd köznapi élet alakul ki, és válik hagyományossá, akkor pornográfiának számíthatnak a szexuális szimbólumok és utalások, függetlenül attól, hogy miért és hogyan kerülnek a műbe. Egyébként csak öncélú, szellemtelen és művésztelen alkalmazásuk pornográf. Szabó László bizonyítani sem próbálja, hogy a kápolnai előadáson az utóbbi esetről volt szó. Csak annyit mond, hogy „nemi szerv”, és aztán undorodva hozzáteszi, hogy „emberzüllesztő”. (Szeretném tudni, hogy az előbbi dolog nélkül hol találna még emberre, akit zülleszteni lehet.)

A szóban forgó cikkből az a felfogás hámozható ki, hogy az avantgárd és a bűnözés: rokon fogalmak. Tömegszex, pornográfia, politikai aknamunka; ezzel együtt jár a „kóbor lovagok” felbukkanása, minek következtében „a környéken... hirtelen elszaporodtak a közrenddel ütköző dolgok” is. A kápolnai happening odavonzotta a nyugatiakat, sőt, a „Nyugatról idetalált alkotó”-kat; a cikkíró „talajt vesztett fiatalok, zavaros eszmék és a bűnözés találkozásá”-ról, anarchiáról, ingyenélésről, lumpenéletformáról beszél, majd megjegyzi, hogy a meghívott művészvendégek „egy része ott található a bűnügyi nyilvántartóban is”. Kis szépséghiba, hogy a felsorolt két magyar állampolgár közül az egyik, Pór György nem művész, és nem is volt a meghívottak között. Említésük még a cikk szellemi légkörében is orron csapja az olvasót. A büntetett előéletűek tehát sehova se menjenek, mert jelenlétük diffamáló? Az Állami Operaházban is az? Mert oda is járnak büntetett előéletűek. A kápolnai színelőadásokra mindenesetre rossz fényt vet, hogy az említettek megnézték, ha megnézték.

A cikkben töményen sugallt állítással ellentétben le kell szögezni, hogy az avantgárd: nem bűnözés, nem lumpenéletforma, nem rendetlenség, hanem meghatározott művészi törekvések összessége. Ezeket — nagy általánosságban — úgy jellemezném, hogy bizonyos indulatokat, gondolatokat, képeket stb. a szokásosnál radikálisabban emelnek ki összefüggéseikből, határozottabban önállósítják és absztrahálják őket, és így megszüntetik, és rendszerint sokkhatásokkal helyettesítik a világ folyamatosságának azt az érzetét, amelyet a század elejéig művész és közönsége természetesnek érzett. Az avantgárd a kudarcokon kívül számos vitatható és vitathatatlan eredményt mutathat már fel. Napjainkban nálunk éppen néhány amatőr színjátszó csoport ért el figyelemre méltó sikereket ezen a téren. E mozgalom legeredetibb tehetségei közé tartozik az a Halász Péter is, akiről a kripta-cikk olyan — hogy is mondjam — egyoldalúan emlékezik meg.

„Ha kell — tiltsunk” — írja Szabó László. De a tiltást nem a gyanúsítgatással, a hitelrontással, a megalapozatlan vádaskodással kell-e kezdeni? Mert ez bújta elő váratlanul decemberben a nyári kriptából. Művészi célzatú produkciók betiltásához mindenesetre nem elég leírni, hogy „epigonnak is gyenge”. Ezt csak elemzés bizonyíthatja. Az elemzéshez azonban fogékonyság és ismeretanyag szükségeltetik. Az epigonság vádja például csak a mintákkal való összevetésből szívhat magába bizonyító erőt. A bírálóknak nem volna szabad elfelejteniük, hogy az avantgárd mozgalom legjobbjai — akik közül néhányan jelen voltak Balatonbogláron is — áldozatos alkotó munkát végeznek, noha e magasztos szavak nem illenek többnyire fésületlen és kevésbé polgárius lényükhöz.